

JUHANA AUNESLUOMA

Takaovi länteen

Kekkonen, noottikriisi ja länsivallat

Urho Kekkosta koskevassa tutkimuksessa ovat keskeiseksi teemaksi nousseet presidentin sisä- ja ulkopoliittiset toimintatavat. Poliitiikan sisällön ohella on pohdittu presidentin tapaa käyttää valtaansa ja hänen toimintansa synnyttämää poliittista kulttuuria. Filosofian tohtori Juhana Aunesluoma katsoo artikkelissaan, että Kekkonen Neuvostoliiton-suhteiden hoidolle ominaiset epäviralliset politiikan teon kanavat ja kommunikaatioyhteydet ovat olleet tärkeitä myös länsisuhteiden hoidossa.

■ Epävirallisten yhteyksien hyödyntäminen ohi ulkopoliittisten instituutioiden, kuten ulkoministeriöiden, on antanut pontta myös salaliittotulkinnoille. Niin sanotut ”takaovet” kuuluivat kuitenkin oleellisena osana kylmän sodan aikaiseen ulkopoliittiseen käytäntöön. Tunnetuin tapaus lienee Kuuban vuoden 1962 ohjus kriisin aikainen salainen yhteydenpito Nikita Hrustsevin ja John F. Kennedyn välillä. Yhteys luotiin KGB:n Washingtonin *rezidentin* Aleksander Fominin (oikealta nimeltään Feklisov) ja televisiokanava ABC:n toimittajan John Scalin kautta.¹

Juhani Suomi toi jo vuonna 1992 elämäkerran neljännessä osassa esille, kuinka Kekkonen pian presidentiksi valintansa jälkeen pyrki luomaan luottamuksellisia suhteita häneen varauksellisesti suhtautuneisiin länsivaltojen edustajiin.² Myös Jussi M. Hanhimäki ja Vesa Vares ovat käsitelleet Kekkonen ongelmallista kuvaa Yhdysvaltojen ja Britannian ulkopoliittikan päättäjien keskuu-

1. Michael R. Beschloss (1991) *Kennedy v. Khrushchev. The Crisis Years 1960–63*, London-Boston: Faber and Faber, s. 83, 514–516.

2. Juhani Suomi (1992) *Kriisien aika. Urho Kekkonen 1956–1962*, Helsinki: Otava, 107–108.

nessa.³ Suomen mukaan Kekkonen pääta-voitteena oli tunnustuksen saaminen puolueettomuuspolitiikalle, missä hän pitkälti onnistuikin ensimmäisen presidenttikautensa aikana. Kekkonen lännensuhteisiin jäi silti varauksia, joita hänen asemansa vahvistuminen Suomen ulkopoliittikan suvereenina johtajana ja Neuvostoliiton-suhteiden hoitajana lännessä herätti.⁴

Vuoden 1956 presidentinvaalien jälkeen brittien asenne Kekkoeseen oli kuitenkin amerikkalaisia pragmaattisempi. Brittien halukkuus ”takaoven” kontaktien luomiseen Suomen uuteen johtoon tuli esille keväällä 1957, jolloin ”Kekkonen pitkäaikainen tuttava Britannian tiedustelupalvelusta”, Rex Bosley, lähestyi välikäsien kautta Kekkos-⁵ ta. Bosley ilmoitti, että ”Englannin hallituksessa on ryhmä, joka haluaa pitää yhteyttä ja informoida epävirallisesti Kekkoesta Bosleyn kautta”.⁶ Tavoitteena oli Juhani Suomen mukaan nimenomaan ”epävirallisen” yhteydenpitokanavan luominen. Kekkonen suhtautui ajatukseen myönteisesti, kunhan yhteys hoidettaisiin asianmukaisesti välikäsien kautta.

Juhani Suomen mukaan suunnitelma kuitenkin kariutui, kun Bosley määrättiin Lontoon uusiin tehtäviin. Ajatus suorasta yhteydestä Lontoon päättäjiin jäi kuitenkin elämään ja yhteys päätettiin luoda Britannian suurlähettilään Michael J. Cresswellin välityksellä, koska ”voi syntyä tilanteita, jolloin pitää saattaa joitakin tietoja Presidentin tietoon tai Presidentti haluaa saattaa jotain heidän tietoonsa”.⁷ Kanavaa oli tarkoitus hyödyntää myös niin, että Kekkoselle voitaisiin välittää brittien tiedustelupalvelun informaatiota.

Lännen ”takaovi”

Miten tätä länteen avattua ”takaovea” sittemmin käytettiin, on ollut hämärän peitossa. Britannian tiedustelupalvelun arkistoinneksen pariin on tutkijoilla ollut hyvin rajallinen pääsy. Britanniassa sovelletusta 30 vuoden salaisuusperiaatteesta on tehty runsaasti poikkeuksia arkaluontoisimman aineiston suhteen. Yhdysvaltojen ulkoministeriön arkistosta on hiljattain kuitenkin löytynyt Britannian tiedustelupalvelun doku-

menti, joka avaa rajallisen mutta kiintoisan ikkunan Kekkonen ja länsivaltojen väliseen yhteydenpitoon vuoden 1961 noottikriisin aikana.

Tiedossa on ollut, että nootin vastaanottamisen 30.10. ja Novosibirskista paluun 26.11. välisenä aikana Kekkonen oli vain pariin otteeseen yhteydessä Yhdysvaltojen ja Britannian hallitusten edustajien kanssa. Vielä valtiovierailulla Yhdysvalloissa Kekkonen selitti tuoreeltaan nootin aiheuttamaa tilannetta läntisille tarkkailijoille Los Angelesissa 1.11. Kekkonen pyrki tuolloin rauhoittamaan tilannetta ja hillitsemään amerikkalaislehtien tulkintoja korostamalla, ettei nootti ollut tuonut Suomen ja Neuvostoliiton välisiin suhteisiin varsinaisesti mitään uutta vaan että se kuvasti Euroopassa vallinnutta jännitystä.⁸

Samana päivänä Kekkonen välitti Hawaiian-matkansa isännän, lentoyhtiö Pan Americanin entisen varapäajohtajan Sam F. Pryorin kautta Yhdysvaltojen johdolle käsityksiään Neuvostoliiton nootista. Hän kirjoitti päiväkirjaansa sanoneensa nootin olleen

”enemmänkin tarkoitettu NATO:a ja Tanskaa ja Norjaa vastaan kuin Suomea vastaan. Suomi on vain postikonttori sinne käsin. En usko että neuvottelut, joihin mahd. taivuttava, aiheuttavat mitään muutosta Suomen asemaan puolueettomana valtiona. Kehittelin laajasti tätä teemaa ja nimenomaan korostin sitä, että NL. on erittäin huolissaan turvallisuudestaan, jota L-Saksan aseistautuminen uhkaa.”⁹

Helsingissä Kekkonen keskusteli länsivaltojen diplomaattiedustajien kanssa vähän ennen lähtöään Neuvostoliittoon 22.11. Marraskuun 21. päivänä kävivät sekä Yhdysvaltojen suurlähettiläs Bernard Gufler ja Britannian suurlähettiläs Sir Con O’Neill Kekkonen puheilla. Gufler toimitti Kekkoselle Kennedyn allekirjoittaman kirjeen, jossa yritettiin rohkaista Kekkoesta ennen neuvotteluja. Kekkonen rauhoitteli Gufleria sanomalla, ettei tilanne ollut niin vakava kuin Yhdysvaltain presidentti näytti oletta-¹⁰ van. O’Neill puolestaan korosti Paasikiven linjasta vallitsevaa ymmärrystä ja antoi tukea

Suomelle vakuuttamalla, ettei ”Nato tule loukkaamaan Suomen aluetta, kuten nootissa 30.10. on oletettu”.¹¹ Britit eivät tosin olleet amerikkalaisten tapaan yhtä halukkaita antamaan Suomelle suoraa apua.

Britannian tiedustelupalvelun laatiman keskustelumuition perusteella käy kuitenkin ilmi, että Kekkonen oli myös tällä välin, pian Yhdysvalloista palattuaan yhteydessä länsivaltojen johtoon, jolloin hän hyödynsi brittien kautta avuttua ”takaoven” yhteyttä varsinaisten diplomaattisten koneistojen ohi. Muistiossa viitattu keskustelu käytiin viikko nootin saapumisen jälkeen 6.11.1961. Kekkonen keskustelukumppania ei mainita nimeltä, mutta tekstistä päätellen voidaan olettaa kyseessä olleen Kekkonen luottama, Rex Bosleyn kaltainen ”vanha ystävä”.

Lähdekriittisesti muistio herättää lukuisia kysymyksiä. Yhdysvalloissa National Archivesissa oleva kappale on alkuperäisen kopio, jonka britit ovat saattaneet amerikkalaisten tietoon. Muistion pituus viittaa keskustelun perusteellisuuteen ja siinä käytetyt täsmälliset sitaattit siihen, että tarkoituksena on ollut viestittää Kekkonen ajatuksia mahdollisimman tarkasti länsivaltojen johdolle. Kahden päivän väliaika keskustelun ja muistion päiväyksen välillä voi myös viitata siihen, että Kekkonen kanssa on yhdessä sovittu siihen kirjatuista muotoiluista. ”Ystävä” kanssa käydystä keskustelusta ei löydy mainintaa Kekkonen päiväkirjasta, jossa 6.11. on jätetty kokonaan tyhjäksi. Merkillepantavaa on myös se, että Kekkonen on käynyt keskustelun kontaktinsa kanssa ilman välikäsiä.

Kekkonen viesti lännelle

Paitsi havainnollisena osoituksena siitä, miten Kekkonen presidenttinä ja ulkopoliitiikan johtajana hyödynsi ”takaoven” diplomatiikkaa ei vain Neuvostoliittoon vaan myös länteen päin, muistio avaa harvinaisen mahdollisuuden tarkastella Kekkonen länsivalloille tuoreeltaan esittämää tulkintaa nootin taustasta ja päämääristä.

Keskustelun alussa tuodaan heti esille, ettei nootti suinkaan ollut Kekkoselle yllätys, vaan hän oli odottanut sitä jo ”kolmen viime vuoden ajan”. Mitään viitettä siihen

suuntaan, että kyseessä olisi ollut Kekkonen tilaama toimenpide, ei keskustelussa tule ilmi. Toinen kiinnostava yksityiskohta liittyy Kekkonen käsityksiin nootista ja Pohjolan strategisesta tilanteesta. Perinteisesti on korostettu nootin merkitystä viestinä lähinnä Nato-maiden Norjan, Tanskan ja Länsi-Saksan suuntaan. Ydinasekysymyksen yhteydessä keskustelussa nousee esille myös Ruotsi, jolloin viitataan sen mahdollisuuksiin hankkia puolustukseen taktisia ydinaseita. Näin ollen Neuvostoliiton tulkitaan pyrkivän hyödyntämään Kekkos-ta ja Suomea estääkseen ydinaseiden sijoittamisen Pohjolaan, mukaan lukien Ruotsiin.

Nootin sotilaspoliittista merkitystä tarkasteltaessa Kekkonen valottaa myös puolustuspoliittisia käsityksiään ja korostaa Suomen maa-armeijan merkitystä ilmavoimien ja laivaston kustannuksella. Suomen puolustusvoimien vahvistaminen Neuvostoliiton tuella nousee jo kriisin tässä vaiheessa esille.

Mutta mitä muistio kertoo nootin yhteydestä meneillään olleeseen presidentinvaalikampanjaan? Lontooseen ja Washingtoniin raportoidaan Kekkonen *toivovan*, että nootin tavoitteena on auttaa häntä presidentinvaaleissa. Avoin puhe nootin jopa toivotuista sisäpoliittisista motiiveista ja vaikutuksista on ristiriidassa Hannu Rautkallion tulkinnan kanssa, että Kekkonen joutui hämäämään länsivaltojen edustajia peitelläkseen yhdessä

3. Jussi M. Hanhimäki (1997a) *Containing Coexistence. America, Russia, and the "Finnish Solution"*, Kent: Kent State University Press; Vesa Vares (1997) ”Englantia ja Kekkonen 1953–1954. Nousevista valtiomies-odotuksista takaisin kriittisyyteen”, Historiallinen Arkisto 109, Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 183–244.

4. Jussi M. Hanhimäki (1997b) *Scandinavia and the United States. An Insecure Friendship*, New York: Twayne Publishers, 109.

5. Suomi (1992) 108.

6. Suomi (1992) 108.

7. Suomi (1992) 108.

8. Suomi (1992) 483; Max Jakobson (2001) *Pelon ja toivon aika. 20. vuosisadan tilinpäätös II*, Helsinki: Otava, 319.

9. Kekkonen päiväkirja 1.11.1961. Juhani Suomi (2001) toim., *Urho Kekkonen päiväkirjat 1, 1958–62*, Helsinki: Otava, 443.

10. Jakobson (2001) 328–329.

11. Suomi (2001) 447.

Kekkonen ja ”ystävä”

Muistio kokonaisuudessaan 6.11.1961 käydystä keskustelusta presidentti Urho Kekkonen ja ”ystävän” kanssa 8.11.1961. Käännös kirjoittajan.

Box 7, Folder 320: Finland-USSR, Finland, Helsinki Embassy, Classified General Records 1959–1961, RG 84, National Archives and Records Administration, College Park, Maryland.

SALAINEN

[käsinkirjoitettu merkintä: Saatu briteiltä]

no. 210/7397/RF

Neuvostoliitto/Suomi

Poliittinen

Presidentti Urho Kekkonen henkilökohtaisia näkemyksiä Neuvostoliiton vuoden 1948 sopimukseen viittaavan nootin 30.10.1961 tavoitteista

Nootti – sen ajoitus ja todelliset tavoitteet

Marraskuun 6. päivänä löysi presidentti Kekkonen aikaa pitkähköön keskusteluun erään vanhan ystävänsä kanssa, jota kohtaan hän tuntee syvää luottamusta. Seuraavassa on selostus heidän käymästään keskustelusta (ystävään viitataan kauttaaltaan Y:llä).

2. Kekkonen aloitti sanomalla, ettei hän ollut tiennyt etukäteen Neuvostoliiton nootista, jossa vaadittiin vuoden 1948 sopimukseen sisältyviä konsultaatioita. Totta kuitenkin oli, että hän oli odottanut sitä ”kolmen viime vuoden ajan”.

3. Kekkonen ja Y. keskustelivat sitten nootin ajoituksesta. ”Eikö ollut hieman epäystävällistä venäläisten puolelta (kysyi Y.) antaa se Suomelle kun Kekkonen oli Yhdysvalloissa? Olisivathan he varmasti voineet ainakin kertoa siitä epävirallisesti puhelimitse Moskovaan?” Kekkonen vastasi – hieman epäuskottavasti – että he todennäköisesti olivat ajoittaneet sen siten kuin olivat tehneet, jotta sosiaalidemokraatit eivät pääsisi sanomaan, että hän olisi sopinut siitä etukäteen Helsingissä venäläisten kanssa.

4. Y. kysyi Kekkoselta, oliko hänen matkansa Yhdysvaltoihin ja Kanadaan ärsyttänyt venäläisiä. Kekkonen kiisti tämän. Venäläiset ymmärsivät, että hänellä oli oltava läntisiä yhteyksiä aivan kuten presidentti Kennedy tajusi, että hänellä oli oltava yhteyksiä itään. Kekkoselle oli tullut selväksi, että Kennedy ymmärsi täydellisesti Suomen vaikeuksia. Hän oli pitänyt Kennedystä paljon henkilönä.

5. Y. sanoi panneensa merkille, että Kekkonen radio- ja televisiopuheessaan Suomen kansalle saapuessaan Yhdysvalloista oli viitannut Natoon puolustuksellisenä liittona. Kuitenkin hän oli myös sanonut, että Länsi-Saksa oli uhka ja että hän oli tältä osin huolestunut. Kekkonen katsoi sanoneensa, että Nato oli ollut perustettu puolustusliitoksi. Tarkoitiko tämä (Y. sanoi), että hän oli sitä mieltä, että Nato ei enää ollut puolustuksellinen? Kekkonen sivuutti tämän kysymyksen sanomalla, että hän uskoi Länsi-Saksan voivan olla aggressiivinen; hän ymmärsi Venäjän pelkoja ja hän oli toistuvasti yrittänyt vakuuttaa läntisiä valtiomiehiä Venäjän todellisesta Länsi-Saksan pelosta. ”Venäjä on valmis menemään kuinka pitkälle tahansa välttääkseen Länsi-Saksaa hankkimasta ydinaseita.”

6. Y. sanoi sitten, että ”olettakaamme, että Länsi-Saksa on uhka. Mitä Suomi voi puolueettomuuspolitiikastaan luopumatta tehdä auttaakseen Venäjää?” Kekkonen vastasi ensin, että hän oli saanut ”lujat vakuudet”, ettei Venäjä loukkaa Suomen puolueettomuutta. Y. katsoi häntä kysyvästi. Kekkonen sitten toisti mitä hän oli juuri sanonut. ”Miksi ihmeessä sitten nootti?” kysyi Y.

7. Kekkonen lisäsi sitten, että Suomi voisi tiivistää ponnistelujaan jännityksen lieventämiseksi ja voisi toimia yhdessä Venäjän kanssa puolueettomien alueiden luomiseksi. Y. kysyi uskoiko hän todella Tanskan ja Norjan olevan irrotettavissa Natosta. Eivät olleet, Kekkonen sanoi, mutta ne saattaisivat olla kiinnostuneita sopimuksesta, mikä estäisi ydinaseiden sijoittamisen pohjoismaiden (eli Tanskan, Norjan, Ruotsin ja Suomen) alueelle. Sehän tarkoittaisi (Y. huomautti), että vuonna 1963 täytyisi Ruotsin (mikäli se liittyisi tuollaiseen sopimukseen) päättää olla varustamatta armeijaansa taktisilla ydinaseilla. Kekkonen oli samaa mieltä.

8. Y. kysyi sitten tarkoittiko kaikki tämä sitä, että Neuvostoliitto odottaisi Suomen noudattavan sen linjaa kaikissa kansainvälisissä kiistakysymyksissä, äänestävän sen mukana Yhdistyneissä Kansakunnissa, tunnustavan Itä-Saksan ja niin edelleen. Kekkonen sanoi, että tämän Suomi nyt halusi saada selville. Hän oli kuitenkin luottavainen, että Venäjä ei ehdottaisi mitään mikä olisi osoitettavissa olevan ristiriidassa Hruštševin rauhanomaisen rinnakkaiselon politiikan kanssa, tai mikä loukkaisi Suomen puolueettomuutta: ”meidän omanlaista puolueettomuuttamme, kuten puheessani sanoin”.

Sotilaallisia ongelmia

9. Y. oletti Venäjän varmasti haluavan jonkinlaista sotilaallista apua Suomelta. Kekkonen kertoi Malinovskin yllättyneen äskeisellä vierailullaan Suomen puolustuksen surkeasta kunnosta; etenkin kun jotkut suomalaiset upseerit olivat ottaneet hänet vastaan aivan kuin hän olisi ollut vieraileva preussilainen eikä vieraileva venäläinen. Venäjä varmasti haluaisi nähdä Suomen puolustusvoimia vahvistettavan. ”Ja sama pätee”, Kekkonen lisäsi, ”meistä moneen Suomessa.”

10. Merkitsikö tämä venäläisiä aseita? Y. kysyi. Kekkonen vastasi, että Venäjä oli luonnollinen aseiden toimittaja, mutta erät upseerit halusivat ruotsalaisia aseita. Hänellä ei ollut mitään ruotsalaisia aseita vastaan, mutta oli virhe ryhtyä varustamaan armeijaa hankkimalla aseita useista eri maista. Tässä vaiheessa Y. pyysi Kekkostta varmistamaan, että hän tarkoitti Suomen maa-armeijaa. Kekkonen vahvisti tämän. Ilmavoimat eivät olleet niin merkittävässä asemassa ja laivasto oli merkityksetön koska Venäjällä oli omat sukellusveneensä Itämerellä.

11. Y. palasi sitten Kekkonen radio- ja televisiopuheeseen. ”Jotkut kommunistilehdet”, hän sanoi, ”ovat kritisoineet sinua väitteestäsi, että Nato on puolustuksellinen organisaatio.” Kekkonen vastasi nauraen, että ”ehkäpä he eivät ymmärtäneet ajatusta sinun laillasi!”

Suomi ja muu Skandinavia

12. Y. kysyi sitten tarkoittiko Venäjän mahdollinen pyrkimys hankkia lisää poliittista tukea Suomelta Länsi-Saksan uhkaa vastaan ja rauhoittaa Itämeren aluetta sitä, että Suomi höllentäisi siteitään Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan. Y. mainitsi kaupungilla kiertävän kas-kun. Sen mukaan Skandinavian pääministereiden kokoontuessa marraskuun lopussa käsittelemään pohjoismaista yhteistyötä ne tosiasiaissa tulisivat hautaamaan sen. Kekkonen vastasi, että Neuvostoliitto ei halunnut Suomen höllentävän siteitään muihin Pohjoismaihin, mutta se halusi Suomen toimivan ydinaseiden sijoittamista vastaan Itämeren alueella ja ajavan rauhan asiaa innokkaammin. Kekkonen lisäsi, että hänen oma käsityksensä oli että tämä oli myös mitä suurimmassa määrin Ruotsin etujen mukaista. Hän näytti uskovan Suomen mahdollisuuksiin toimia ”tulkkina” Ruotsin suuntaan Venäjän aikomuksista.

Nootti – Taktiikka

13. Mitä tuli Neuvostoliiton nootin käsittelyyn, Kekkonen sanoi hänen ja hallituksen halua-van välttää kaikenlaisten muodollisten diplomaattisten ja muiden kirjallisten asiakirjojen vaihtoa. Hän ja Karjalainen olivat jo käyneet keskusteluja Zaharovin kanssa ja Karjalainen oli menossa tapaamaan Zaharovia uudelleen seuraavana päivänä (7. marraskuuta). Myö-

hemmin 7. päivänä Kekkonen tapaisi Zaharovia yksityisesti Neuvostoliiton suurlähetystössä pidettävän vastaanoton aikana. Hän ja Karjalainen ehdottivat, ettei Suomen tulisi ottaa virallisesti kantaa noottiin ennen kuin he tietäisivät enemmän sen taustasta ja puolueiden eduskuntaryhmiä oli informoitu. Kekkonen oli tämän vuoksi erityisesti ehdottanut, että Karjalaisen tulisi matkustaa Moskovaan tapaamaan Gromykoa; jälkimmäinen voisi tuolloin kertoa tarkemmat yksityiskohdat Venäjän vaatimuksista. Tyynnyttelevä vastaus noottiin lähetettäisiin ennen viikonloppua, mutta mitään tärkeitä päätöksiä ei tehtäisi ennen kuin Karjalainen ja Gromyko ovat selvittäneet keskenään koko taustan.

Yleisiä vaikutelmia

14. Y:n vaikutelmat tästä luottamuksellisesta keskustelusta voi vetää yhteen seuraavasti:

- a) Kekkoselle oli annettu etukäteen vihje siitä, että nootti oli tulossa. Tämä ei merkitse sitä, että se olisi ollut hänelle tervetullut. Päinvastoin, hän oli siitä erittäin huolestunut.
- b) Neuvostoliitto pyrkii käyttämään Suomen hallitusta levittääkseen ajatusta puolueettomuudesta koko Skandinaviaan ja painostaakseen Ruotsia olemaan hankkimatta taktisia ydinaseita. Lisäksi se pyrkii hyödyntämään Ruotsia painostaakseen Norjaa ja Tanskaa pysymään tiukkana ydinaseiden alueilleen sijoittamista vastaan rauhan aikana. Heidän perustelunsa ovat: ”jos te suostutte siihen, tiukentaa Venäjä otettaan Suomesta ja etenee näin Itämeren alueella. Tämä puolestaan tekee tyhjäksi mahdollisesti saavuttamane sotilaalliset edut.”
- c) Venäjä pyrkii standardisoimaan Suomen puolustusvoimien käyttämän aseistuksen – eli järjestämään asian niin, että vain Neuvostoliiton aseita on käytössä – ja myöntämään Suomelle luottoja, jotta se pystyy saattamaan puolustusvoimansa rauhansopimuksessa määrätylle tasolle, tai jopa tämän rajan yli. ”Aseet”, sanoi Kekkonen, ”ovat kalliita ja Suomi on köyhä”.
- d) Kekkosella ja hänen suojatillaan Karjalaisella on kontakteja venäläisiin täysin ulkoministeriön koneiston ulkopuolella. Näin ollen voidaan olettaa, että ministeriö tulee olemaan vain osittain informoituna asioista.
- e) Kekkonen on huolestunut, että venäläisten siirron takana saattaa olla enemmän kuin mitä nyt on edes hänelle näkyvissä. Tällä hetkellä hän kuitenkin nojaa Hruštševin ystävyyteen ja luottamukseen. Sitä paitsi hän on luottavainen, etteivät venäläiset tee mitään Suomelle mikä voisi horjuttaa hänen (Kekkosen) asemaa presidenttinä.
- f) Kekkonen toivoo, että eräs monista syistä nootin takana on venäläisten halu auttaa häntä presidentinvaaleissa. Tämän suhteen hän sanoi asian erittäin todennäköisesti venyvän joulukuun asti ja uuden vuoden puolelle.

neuvostoliittolaisten kanssa laatimaansa suunnitelmaa uudelleenvalintansa varmistamiseksi.¹² Muistion loppupäätelmissä pidetään ilmeisenä, että Kekkosella on ollut etukäteen vihiä nootista. Hän kokee tilanteen kuitenkin hyvin ongelmalliseksi, koska nootilla on Kekkoson mukaan muitakin tavoitteita. Mitä nämä muut tavoitteet ovat, ei ole hänellekään täysin selvää ja juuri tässä piilee tilanteen ongelmallisuus.

Toisin kuin esimerkiksi Los Angelesin puheessaan, Kekkonen ei salaile huolestumistaan ja tilanteen uhkaavuutta, vaikka uskookin edelleen Nikita Hruštševin ”ystävyyteen ja luottamukseen”. Vihjaamalla tilanteen vakavuuteen, Kekkoson motiivina on saattanut olla tuen ja ymmärryksen hakeminen omalle Neuvostoliiton kantoja myötäilleelle politiikalleen. Toisaalta tilanteen uhkaavuuden korostaminen näyttää sittemmin antaneen uutta pontta amerikkalaisten halukkuuteen auttaa Suomea, mitä Kekkonen pyrki välttämään.

Yksittäisen lähteen perusteella ei ole mahdollista tehdä kovin laajoja päätelmiä Kekkoson ja länsivaltojen yhteydenpidosta kylmässä sodassa. Tietomme Kekkoson ”takeaven” diplomatiasta ovat kuitenkin olleet niin vähäiset, että noottikriisin aikainen yhteydenotto ja siitä säilynyt jälki on sinällään mielenkiintoinen välähdys kylmän sodan aikaisista toimintatavoista. Metodologisesti se merkitsee myös Suomen länsisuhteiden historian tutkimukselle samankaltaista haastetta kuin on ollut Suomen ja Neuvostoliiton välisten suhteiden tutkijoilla. Ikään kuin ohjeena länsivaltojen päättäjille muistion laatija kirjoittaa lopun päätelmisensä Kekkosella ja Karjalaisella olleen tyystin oma neuvottelujärjestelmänsä neuvostoliittolaisiin, ohi Suomen ulkoministeriön. ”Näin ollen voidaan olettaa, että ministeriö tulee olemaan vain osittain informoitu asioista”, Kekkoson keskustelukumppani kirjoittaa. Sama näyttää pätevän myös lännen suuntaan, mikäli noottikriisin aikainen yhteydenotto ei ollut ainoa laatuaan. ■

12. Hannu Rautkallio (1992) *Novosibirskin lavastus. Noottikriisi 1961*, Helsinki: Tammi, 201–203; Hannu Rautkallio (1991) *Kekkonen ja Moskova. Suomi lännestä nähtynä 1956–1962*, Helsinki: Tammi.